

baixadós», Pitarrà, *El Castell dels Tres Dragons* II, x (Gatades, p. 186).

Fanfara 'xaranga' < fr. *fanfare*, que sembla ser una adaptació d'aquest mateix mot cast. o cat. (veg. DCEC). *Fanfarra*. *Fanfariós*. *Fanfarrut*.

FANG, mot d'origen germànic, germà de l'it. *fango* i oc. *fanc* id., i afí a l'oc. ant. (i mod.) *fanb*, *fanba*, fr. dial. *faigne* (amb els quals, aquests o aquells, va també el fr. *fange* id.), els quals provenen del mot germànic FANI (gòt. *fani* id., esc. ant. i ags. *fen*, frisó ant. *fenne*, b-al. ant. *feni*, a-al. ant. *fenna* 'pantà'); de l'alteració de *fanb* en *fang* sembla ser responsable la influència del verb *fangar* derivat de *fanga* eina de conreu, el qual prové del ll. VANGA, amb una *f*-introduïda per la recíproca influència del germanisme *fanb*, *fang*. □ 1.ª doc.: tant *fang* com *fanga* i *fanb* apareixen, en el sentit de matèria, en escriptors catalans des de començament del S. XIII; *fanga*, eina, i el verb *fangar* des del XIV.

«Les *fangues* eren sí grans --- e per forsa d'arguens tragneren-lo del *fanc*», Desclot (§ 44, NCL. II, 127.12 i 19), que ja abans usa *fanga* «anà al trebuquet que --- hanc no-l pogren moure per les *fang*<u>es, qui eren molt grans, que no faia mas ploure» (§ 42, 123.7); «--- passà una dona --- e en ses fayçons havia posades diverses colors --- e en estes paraules, un porch qui s'era bolcat en una bassa de *fanch*, passà davant ells, e lo canonge --- dix que en aquell porch no avia tanta sutzetat com en la dona qui portava color ---», Llull (*Blanq.* II, 109.4). I ja en Guillem de Cervera (mj. segle XIII): «Lo porr met atan leu / al *fanc* lo morr com pè: / tu, qui deus lausar Dieu, / fas laigs laus lexan bé; / si-l porcs e-l caix tenia / d'aur un asaut aneyl, / pus leu lo pausaria / al *fanc* qu' en un loc beyl; / menys ès de porc,¹ que-ls pès / no vols al *fanc* pausar, / e mets la lengua adés / als laigs peccats lausar» (vv. 77b i ss.). I ja, a princ. del segle, trobem «e vós remanretz ins e-l *fanb* / ses mi, que ja no-us en traïray— / Ab tan pren comjat e s'en vay / a sidons servir lialmén» i és en un altre català (*So fo e-l tems qu'om era jays* 689, PSW II, 410b), només que aquest, Ramon Vidal de Besalú, disfressa més d'occità que G. de Cervera el seu llenguatge, sovint provençalitzant fins i tot el lèxic.²

En els altres segles medievals trobem *fanc* també en Eiximenis, en StVicençF (veg. infra, la cita a prop. d'*afangar*), en Arnau d'Erill (*BABL* XXIX, 218.214, context a *paltrigar* CALCIGAR), i entra en els lèxics ja en OPou («abarques --- esclop --- socs per al *fanc* ---»), *ThPu.*, 307). Rarament pren una espècie d'acc. collectiva: «eren-se aturats atràs per ço com era cayguda en un *fanc*», JoMartorell (Ag. I, 326). Segueix avui general fins als límits de la llengua, incloent-hi fins i tot les valls pirinenques: *fàn* fins a l'Alta Vall Ferrera (Tor, Areu, 1932-3), car si diuen *fàngo* a l'Isàvena («l'érba y el *f.*», Pobra de Roda, 1957) no és més que obeint a les normes de fonètica històrica del ribag. occidental (que manté -u darrere els grups consonàntics). Amb la concurrència, però, a l'extrem Nord, i ja

antiga, de la forma femenina *fanga*. Així a la Vall de Cardós, com si ja es ressentís del veïnatge amb el gascó *hanga* (que regna ja a la Vall d'Aran): a Estaon, Esterri de C. («esquitxos de *fanga*») i Tavascan («omplir-se els vestits de *fànga*», «quan plou la pols dels camins se torne *f.*»), 1934. Que antigament degué tenir gran extensió: «tots los peys se ajustaren e --- dix lo agró --- que yo-us aport tots, de u en u, en un stany qui és prés de ací --- ha moltes canyes, e ha gran *fanga*, per què los pescadors no-us hi poran donar dampnatge», Llull (*Merav.*, NCL. II, 112); o en un doc. de Balaguer de 1313 (*BABL* XII, 521).

Més enllà dels Pirineus, des d'antic apareixen tant *fanb* com *fanc*, aquest p. ex. ja en el *Sant Honorat* i altres poemes medievals, i fins en algun trobador clàssic com Peire Vidal (Rayn. III, 259), i la seva popularitat hi està confirmada per derivats com *fàngós*, *afangar*, *fàngatz* des de grans trobadors, si bé no hi són menys antics *fanga* i *fanba* (Montaudon); en gascó més aviat *hànga*, ja a la Vall d'Aran, i en altres dialectes moderns segueix també *fang*: veg. detalls en Rohlf's, *Le Gc.*, § 369, i per als parlars occitans i francesos, FEW III, 410-2; Arbois de Jubainville (*MSLP* II, 70-1). El femení *fanba* occità es mantingué força vivaç en llengua d'oc, *hanbe* fins avui en parlars gascons, que si ara no existeix a l'Aran, va deixar-hi el derivat *banhàs* 'fangar, pantà', probablement de *hanbar* collectiu (canvi de sufix allà sovintejat), car també hi ha *hanhà* a les Landes (Millardet, *Textes*, gloss.).

Sembla, doncs, com si el mot germànic comú FANI, que he testificat detalladament a dalt, hagués estat romanitzat a la Gàl·lia del Sud i del Nord com a *FANIUM, plural *FANIA, segons el model dels mots llatins *lutum*, *caenum*, en plural *luta*, *caena*. Fins i tot es podria creure que en el Nord tot vingués de *FANIA, d'on *faigne* 'pantà' en els parlars fr. orientals, i *fange* 'fang', avui generalitzat en francès comú, com sigui que en francès -nge pot sortir de -NIA (*linge*, *lange*, *éponge*, *chalonge(r)*, *rogner*/*ronger*, etc.). De tota manera hem de comptar, almenys en part, amb l'existència del tipus en -NGA (o -NGU) també en el Nord, on no manca alguns testimonis antics de *fanc*; i en particular tenim *fank* en bretó (manlleu segur del francès; Hémon, *Gramm. Bretonne*, 88; *fañk*, VHenry, *Voc. Étym.*), que hagué de partir d'un normand antic *fangue*.³

En fi tenim encara l'it. *fango*, que ja hi ve des dels orígens literaris: «l'anime di color cui l'ira / --- che sotto l'acqua ha gente che sospira / --- fitti nel limo / --- così girammo de la lorda pozza / grand' arco tra la ripa secca e l' mezzo, / con li occhi volti a chi del *fango* ingozza: / venimmo al piè d'una torre al da sezzo», *Inferno* VII, 129; «sì che la neghittosa esca del *fango*» en el Petrarca (*Spirto gentil* ---); on, si bé Tassoni (tot recordant-nos el vers de Peire Vidal) diu que «*fango* è voce della lingua provenzale», penso que només ho hem de pendre com a mostra d'erudició literària, i no pas com a indicati d'un manlleu, car llavors no es comprendria gaire que avui *fango* i *fangoso* siguin l'expressió normal de la idea en l'italià comú (tra-